

SKOJ U PEĆI I OKOLINI OD 1919—1941. GODINE

Posebno poglavlje u predratnoj istoriji KPJ u Peći i okolini predstavlja aktivnost SKOJ-a i napredne omladine. Napredna omladina Peći i okoline imala je istaknuto mjesto, jer je bila udarna snaga u mnogim akcijama koje je sprovodila Partija. To se naročito odnosi na srednjoškolsku omladinu (Gimnazije i Poljoprivredne škole). Zbog velikog doprinosa SKOJ-a politici Partije Ivo Lola Ribar, tadašnji sekretar SKOJ-a Jugoslavije, rekao je da Gimnazija u Peći »Beogradski univerzitet u malom«.

Poslije osnivanja Socijalističke radničke organizacije za grad Peć 26. decembra 1918. godine osjeća se živa aktivnost među naprednom omladinom. Sazivaju se česti sastanci, na kojima se raspravlja o iskorišćavanju radnika, o pozivima na vojnu vježbu, o ustrojstvu budućeg socijalističkog sistema države radnika i seljaka i o drugim atuelnim pitanjima.

Godine 1919, pored jake partijske organizacije u Peći, veoma je aktivna napredna omladina. Naredne 1920. godine napredna omladina je organizovala demonstracije za vrijeme proslave Prvog maja, na kojima je učestvovalo preko 500 ljudi, među kojima je najviše bilo omladinaca. Prilikom proslave godišnjice oktobarske revolucije 1919. i 1920, ne samo u Peći nego i na čitavom Kosovu, komunisti su sa divljenjem i ljubavlju govorili o oktobarskoj revoluciji i Lenjinu. Duh Oktobra dolazi najviše do izražaja među naprednom omladinom.

Brzo i efikasno konstituisanje komunističkog pokreta radničke klase Jugoslavije, zabrinulo je buržoaziju i 30. decembra 1920. godine donosi Obznanu kojom zabranjuje svaki dalji rad i postojanje KPJ i SKOJ-a.

Poslije donošenja zloglasne OBZNANE i Zakona o zaštiti države, policija je sprovela teror i hapšenje komunista i napredne omladine i likvidirala partijske organizacije na Kosovu. Od tada komunistička djelatnost u ovom kraju prestaje se radom za duži period, a tako je i omladinska aktivnost na liniji KPJ.

Osnovna karakteristika radničkog pokreta na Kosovu pa i u Peći do donošenja Obznane i Zakona o zaštiti države tj. zaključno

s periodom legalne delatnosti KPJ, jeste njegovo brzo nastajanje i omasovljenje, a i veoma brz prekid aktivnosti poslije jakog udara od strane policijskih vlasti.¹

Razlog brzog omasovljenja ovog pokreta do 1920. godine treba tražiti u teškom položaju masa u ovom kraju, naročito Albanaca, zatim u odjeku oktobarske revolucije, u revolucionarnom vrenju radnog naroda u Jugoslaviji i u činjenici što su komunisti isticali u svojoj agitaciji da socijalizam znači blagostanje za sve ljude pa i za Albance.²

S druge strane, uzroci brzog opadanja radničkog i naprednog omladinskog pokreta poslije donošenja Obznane jesu u nepostojanju industrijskog proletarijata u redovima partijske organizacije, nizak ideološki nivo članstva, slaba organizaciona povezanost partijskih organizacija u ovom kraju i strah od većih represalija policije.³

SKOJ i pod tim teškim uslovima u nekim krajevima Jugoslavije okuplja revolucionarno članstvo po ugledu na Partiju i organizuje se u čvrstu ilegalnu organizaciju koja je bila prisutna više nego ikada ranije među svom našom omladinom. SKOJ je bio prisutan na fakultetima, u srednjim školama, po fabrikama i rudnicima, u sportskim društvima, svuda gdje omladina. Uz pomoć partije SKOJ je uspio da preraste u najbolju revolucionarnu školu budućeg revolucionarnog kadra našeg revolucionarnog radničkog pokreta, a samim tim i Partije.⁴

U takvim teškim uslovima na Kosovu je prvo u Peći obnovljena 1929. godine partijska organizacija koja počinje da okuplja oko sebe i naprednu omladinu, a već 1931. godine formira prve partijske ćelije od po tri člana. Članovi tih grupa rasturaju đacima Gimnazije letke revolucionarne sadržine, zbog čega su žardarmi u dogovoru sa direktorom škole, a bez saslušanja, udaljili sa nastave nekoliko najaktivnijih učenika.

O aktivnom radu članova Partije i napredne omladine u tom periodu svjedoči nam i događaj u Peći kada je došlo do sukoba napredne omladine grada sa jednom grupom od 15 studenata Berlinskog univerziteta. Ti studenti su došli sa namjerom da po našoj zemlji propagiraju njemački nacional-socijalizam. Kada su stigli u Peć omladina ih je dočekala sa parolama »Ua fašisti«, »Dole fašisti«, i na njih bacala truo paradajz i slično. Ispaljeni su i meci od kojih je smrtno ranjen njemački student Oto Mekenzen unuk ferdmaršala Avgusta Mekenzena, koji je u jesen 1915. godine komandovao trupama koje su napale Srbiju.⁵

¹ Hadri Dr Ali, *KPJ na Kosovu u legalnom periodu*, Drugi kongres KPJ, Slovanski Broj 1972., 123.

² Pao nap. 1, 123.

³ Kao nap. 1, 124.

⁴ Miletić Aleksandar, *Obznana i prilagodavanje SKOJ-a u uslovima ilegalnog rada*, »Borba«, Beograd 1979. godine.

⁵ Feljton *Listajući predratne arhive*, »Jedinstvo«, Priština 1972. godine, nastavak 1, 2, pisac anonimn.

U inostranstvu se o ovom događaju mnogo pisalo: antifašistička štampa kao o događaju koji potvrđuje da u Jugoslaviji mase vode borbu protiv fašizma, a fašistička štampa je žalila za Otom Mekenzonom koji je i inače poticao iz ugledne njemačke porodice.⁶

Građanski rat u Španiji imao je odjeka i na Kosovu. Septembra 1936. godine MK KPJ za Peć, po direktivi Pokrajinskog komiteta KPJ za Crnu Goru, Boku, Sandžak, Kosovo i Metohiju, počelo je da vrši agitaciju za odlazak dobrovoljaca u Španiju. Policija je bila obaviještena da 200 dobrovoljaca među kojima 24 člana KPJ i SKOJ-a iz Peći treba da se ukrca u iznajmljeni francuski brod »La Kors« negdje između Ulcinja i Budve. Policija je 3. martata 1936. godine izvršila pretres na brodu i uhapsila člana CK KPJ Adolfa Muka — Petra i sve dobrovoljce.

U međuvremenu je pripremana i druga grupa iz Peći od 50 drugova, među kojima su većinom bili omladinci, ali kada se saznalo za sudbinu prve grupe, onda su se dobrovoljci rasturili po svojim kućama plašeći se represalija.

Međutim, jedna grupa Albanaca koji su školovani u Italiji, uspješno je ilegalno prebačena za Španiju gdje je uzela učešća u građanskom ratu na strani republikanaca. U toj grupi bili su Asim Vokši i Đemalj Kada iz Peći.

U Peći je Mjesni komitet organizovao sakupljanje »Crvene pomoći« za španske dobrovoljce. Pomoć su davali u hrani, odeći i novcu napredni omladinci, skojevci, članovi Partije, pa i simpatizeri Partije.

U decembru 1936. godine prešao je u zemlju Organizacioni sekretarijat CK KPJ. Bila je to prva krupna mjera u likvidaciji raskoraka između članstva i partijskih organizacija i njihovog rukovodstva. Ona je došla kao logičan rezultat procesa unutrašnjeg sređivanja i jačanja Partije. Revolucionarni pokret je to odlučno zahtijevao jer je cjelokupni njegov razvitak postavljao pred Partiju nove, još krupnije zadatke.

U cilju sređivanja stanja u SKOJ-u, organizacioni sekretar CK je sredinom 1937. godine obrazovao Omladinsku komisiju CK KPJ kojom je rukovodio Ivo Lola Ribar i koja će, početkom 1938. godine, porasti u Centralni komitet SKOJ-a. Za jačanje SKOJ-a i njegovu pravilnu političku orijentaciju i metode rada veliki značaj imao je Titov članak »SKOJ na novom putu«, objavljen u majskom broju »Proleter« 1937. godine. U članku su ovako formulisani zadaci SKOJ-a: 1. Rad na razvijanju i učvršćivanju svih demokratskih, naprednih i kulturnih organizacija; 2. Djelatnost u korist saradnje svih naprednih omladinskih organizacija; 3. Odgoj omladine u duhu borbe protivu fašizma, a za demokratiju, napredak i mir; 4. Čuvanje legalnosti svih omladinskih organizacija.⁸

Od SKOJ-a kao borbenog jezgra omladinskog pokreta Tito je zahtijevao da pokreće i vodi borbu po svim pitanjima koja interesuju omladinu.

⁶ Kao nap. 5, nastavak 18—19.

⁷ Kao nap. 5, nastavak 6.

⁸ »Proleter« 1937., prvomajski broj.

Jačanje uticaja SKOJ-a izraževa se u sve širem učešću omladine u mnogobrojnim političkim akcijama koje su organizovali Partija i SKOJ od 1937. godine pa nadalje.

I u Peći kao i u drugim djelovima naše zemlje početkom tridesetih godina javljaju se prve napredne omladinske grupe, koje nijesu bile organizaciono uobličene sve do 1937. godine, ali se u njima okupljala napredna omladina. Na Kosovu i Metohiji prvo su u ovom gradu formirane skojevske grupe. Pošto se broj ovih skojevskih grupa svakim danom povećavao, formira se januara 1936. godine Mjesni komitet SKOJ-a za Peć. Trebalo je da on koordinira i obezbijedi rad svih ovih grupa i postupi u duhu Titovog članka »SKOJ na pravom putu«. U Peći je tada izlazio i omladinski list »SKOJ« koji je umnožavan na šapilografu. Skojevska organizacija je u svemu kopirala rad Partijske organizacije. Najviše pažnje posvećivalo se ideološko-političkom uzdizanju članstva.⁹

Taj rad se naročito osjećao u Gimnaziji, a djelimično i u Poljoprivrednoj školi, gdje se posvećuje velika pažnja radničkoj i seoskoj omladini. Omladina ove dvije jedine srednje škole u gradu organizovana je po odjeljenjima i razredima, gdje su i bile formirane grupe i aktivni SKOJ-a. Na sastancima vaspitnih grupa čitana je prigodna literatura »Narodne čitanke«, »Narodne knjige« i neke druge brošure slične sadržine. Na teoretskim sastancima SKOJ-a proučavalo se držanje Georgi Dimitrova pred njemačkim sudom, držanje Đure Đakovića pred policijom, čitanje romana Mati, Kako se kalio čelik i drugi. Na organizacionim sastancima SKOJ-a koji su se posebno održavali bilo je govora o uspješnim i neuspješnim akcijama između sastanaka. Diskutovalo se o svakom učeniku posebno, vodeći računa o porijeklu njegove porodice, o njegovoj političkoj orijentaciji i da li je spreman da bude član vaspitne grupe, ili član SKOJ-a.

U Peći su svakog drugog mjeseca rasturani komunistički leci u kojima je KPJ u uslovima ilegalnosti komunicirala sa narodnim masama, objašnjavajući im ugnjetački karakter ondašnjih režima i pozivajući ih na borbu za političke, ekonomske i nacionalne slobode, a protiv rata koji su fašisti pripremali.¹⁰

Početkom novembra 1935. godine došlo je u ruke vlastima jedno pismo u kome se daju uputstva za akciju među trgovačkom omladinom, đacima i studentima. Tada su u Peći uhapšeni omladinski rukovodioci Ljuba Krstić, trgovački pomoćnik i Dragoljub Ristić, učenic Gimnazije. Kod njih je nađeno pismo Centralnog komiteta Saveza komunističke omladine Jugoslavije o radu sa omladinom.

U akcije omladine ubraja se i obračun sa studentima Berlinškog univerziteta.

Daci Gimnazije u Peći, 18. februara 1936. godine, dižu otvorenu pobunu i napadaju reakcionarne nastavnike. Direktor Gimnazije je pozvao žandarmeriju i policijske vlasti koje su zavele red. Žrtava

⁹ H a d r i Dr. Ali, *Narodnooslobodilački pokret na Kosovu 1941—1945. godine*, Zavod za istoriju Kosova, Priština 1973., 49.

¹⁰ Kao nap. 5, nastavak 1.

nije bilo, ali su nekoliko đaka uhapsili i isključili iz Gimnazije. Vlasti su mislile da će na taj način spriječiti širenje komunističkog pokreta među omladinom.

Kada je jula 1936. godine donijeta pogrešna odluka o raspuštanju SKOJ-a došlo je i do rasformiranja Skojevske organizacije u ovom gradu. Tada su neki izgrađeniji skojevci uključeni u KPJ, a drugi su i dalje radili u okviru vaspitne grupe. Kada je novi CK KPJ, sa sekretarom Josipom Brozom Titom na čelu, odlučio da se SKOJ obnovi, Oblasni komitet je formirao Oblasnu omladinsku komisiju, decembra 1937. godine. Godine 1938. formirana je Sreska omladinska komisija za Peć. Za pravilan rad ove pečke komisije od dragocjenog značaja su savjeti koje je dobila od Ive Lole Ribara juna 1938. godine. On je tom prilikom ukazao da omladinski pokret mora djelovati jedinstveno u borbi za odbranu zemlje od fašizma. Posebno je ukazao na potrebu što jačeg angažovanja albanske omladine. Poslije ovih instrukcija naročito se osjeća živa aktivnost Gimnazije, što je i navelo Ivu Lolu Ribara da za nju kaže da je »Beogradski univerzitet u malom«. Ona je zajedno sa cetinjskom, podgoričkom (titogradskom, beranskom (ivangradskom), banjalučkom i užičkom bila najjača omladinska organizacija u Jugoslaviji

U jeku najžešćih akcija 1938. godine, koje su sprovodile agrarne vlasti radi oduzimanja zemlje Albancima, s ciljem da se oni isele iz Jugoslavije, grupa od oko 60 studenata sa Kosova i Metohije pripadnika svih naroda i narodnosti potpisali su punim imenom i prezimenom letak na albanskom i srpskohrvatskom jeziku u kome su protestovali protiv oduzimanja zemlje albanskim seljacima, pozivajući omladinu i narode Kosova i Metohije protiv takve izdajničke politike ondašnjeg režima.

Na potpisnike letka koji je bio masovno rasturan po čitavom Kosovu i Metohiji sručio se bijes ondašnjih vlasti. Počeli su pretresi, hapšenja, suđenja. Potpisnici letka, prema ranijem dogovoru na saslušanju, izjavljivali su da su letak svjesno potpisali i branili njegovu sadržinu, još jednom protestujući na taj način, protiv oduzimanja zemlje albanskim seljacima.¹¹

Krajem 1939. godine Oblasna omladinska komisija prerasta u Oblasni komitet SKOJ-a, koji je formirao i Mjesni komitet SKOJ-a u Peći.

Od septembra te 1939. godine do januara 1941. godine u Pečkoj gimnaziji postojalo je jezgro SKOJ-a. Na sastancima jezgra SKOJ-a obavezno su dolazili članovi MK SKOJ-a i Oblasne omladinske komisije da bi im pomogli u radu.

Ovakav rad Omladinske organizacije i SKOJ-a bio je zapažen od strane policije i školskih vlasti, koje su nastojale da spriječe i uguše revolucionarni polet učenika Pečke gimnazije dovodeći reakcionarne direktore i profesore: Učelinija, Hofmana, Kovijanića, Kalnikova i druge. Za direktora »Državne realne gimnazije« u Peći

¹¹ Kao nap. 5, nastavak 4.

1936. godine postavljen je Ivan Učelini koji je oko sebe okupio reakcionarne nastavnike i otpočeo kampanju protiv naprednog srednjoškolskog pokreta.¹²

Mjesni komitet SKOJ-a je u proljeće i ljeto organizovao izlete za seosku, školsku i radničku omladinu u sela Čušku, Naklo, Vitomiricu, na brdo Gubavac, na Jerinjak i iza Markovog brda. Na tim izletima dolazili su i članovi KP koji su često govorili izletnicima o političkoj situaciji u Evropi i Jugoslaviji i o prilikama na Kosovu i Metohiji i Peći. Na tim izletima bilo je i zabavnog programa u vidu »Vrabca«, šaljivih jednočinki, pjevanja uz pratnju gitara, igara, kola i slično.

Do početka rata napredna školska, radnička i seoska omladina Peći i okoline bila je vrlo aktivna. Ta njihova aktivnost ogleda se u štampanju i rasturanju letaka revolucionarne sadržine. Oni nijesu prezali da te letke rasturaju po ulicama, privatnim kućama, ustanovama pa čak i u žardarmerijsku stanicu. Omladina je pisala i revolucionarne parole crvenom bojom po zidovima zgrada. Sve nam to govori da je SKOJ uvijek bio aktivna snaga Partije u svim njenim zadacima. Uzvikivali su parole na demonstracijama, sklanjali ranjene drugove, pomagali u sukobima sa žandarmerijom i u sličnim akcijama.

Početkom 1939. godine italijanski fašisti su okupirali Albaniju. Tom prilikom MK KPJ u Peći je organizovao demonstracije na kojima je pored naprednih ljudi učestvovala i revolucionarna omladina. Oni su demonstrirali protiv fašizma kao najgrublje forme diktature najreakcionarnijih buržoaskih krugova, uzvikujući antifašističke parole. Počeli su se javljati dobrovoljci za odlazak u Albaniju da se bore za njenu slobodu, ali zbog njene brze okupacije ova akcija je propala. Među ovim dobrovoljcima bilo je dosta članova revolucionarne omladine, a i đaka.

O akcijama đaka Gimnazije u Peći govore nam i dva pisma ondašnjeg direktora, Miluna Radovića, upućena Kraljevskoj banskoj upravi — četvrtom Prosvjetnom odeljenju na Cetinju. 5. 11. 1940. godine i 15. 11. 1940. godine.

U prvom se govori o Školskom odboru koji je sastavljen od nekoliko profesora sa ciljem suzbijanja komunizma u školi i o preduzetim mjerama protiv simpatizera komunističkog pokreta.

U drugom pismu se govori o napadu jedne grupe naprednih omladinaca, noću između 1 i 2 novembra iste godine, na direktorov stan u školi. Akteri ovog napada su većinom glasova 17 : 15 na Nastavničkom vijeću isključeni iz škole na dvije godine.

Oblasni komitet SKOJ-a održavao je redovne veze s mjesnim komitetima i skojevskim organizacijama, zato je i bio ovako uspješan rad Omladinske organizacije u Peći.

Sredinom 1940. godine održana je Oblasna konferencija SKOJ-a na kojoj je izabran novi Oblasni komitet, kao i tri delegata za Četvrtu pokrajinsku konferenciju SKOJ-a za Crnu Goru, Boku, Sandžak, Kosovo i Metohiju.

¹² Kao nap. 5, nastavak 35.

Za delegata Šeste zemaljske konferencije SKOJ-a koja je održana septembra mjeseca 1940. godine iz Peći je određena Mileva Vuković.

Osnovnu snagu omladinskog pokreta u Peći i okolini činili su đaci Gimnazije, na koje je Partijska organizacija uvijek s pravom računala. To se najbolje ispoljilo na demonstracijama 11. maja 1940. godine i 27. marta 1941. godine, kada je revolucionarna omladina ove Gimnazije pod rukovodstvom skojevaca učestvovala na ovim demonstracijama.

Sreski komitet KPJ za pečki srez, sprovodeći direktivu PK za Crnu Goru, Boku, Sandžak, Kosovo i Metohiju, izvršio je obimne pripreme za demonstracije 11. maja 1940. godine. Trebalo je da postignu veliki politički uticaj, a naročito na Albance. Organizovani su sastanci partijskih ćelija i u gradu i u selima, na kojima su pozivani svi članovi, da zajedno sa svojim prijateljima izađu na demonstracije. Konspiracija je bila potpuna, jer se dan i vrijeme održavanja demonstracija držao u strogoj tajnosti.

Na sastancima aktiva SKOJ-a radničke i seoske omladine takođe je objašnjeno da i oni treba zajedno sa svojim drugovima da učestvuju u demonstracijama. I od njih je zahtijevana stroga konspiracija.

Na sastanku SKOJ-a aktiva Gimnazije prenijeta je direktiva, da đaci ove Gimnazije ne učestvuju u ovim demonstracijama, već da se nađu na trotoarima i ispred kuća. To je urađeno da se ne bi, dalo povoda vlastima da zatvore Gimnaziju u Peći u kojoj su se školovala djeca seljaka, radnika i siromašnih građana, a za njih bi bilo nemoguće nastaviti školu u nekom drugom mjestu.

Pripremani su transparenti sa revolucionarnim tekstovima i birani ljudi koji će ih nositi. Određivani su aktivisti koji će uzvikivati revolucionarne parole na albanskom i srpskohrvatskom jeziku. Pripreman je sadržaj govora i određeni govornici. Trebalo je govoriti o neravnopravnosti naroda i narodnosti, o borbi KPJ za ravnopravnost Albanaca, Crnogoraca, Srba i Turaka, o borbi protiv skupoće, o paktu sa Sovjetskim Savezom, o fašističkom teroru, protiv italijanske okupacije Albanije idr. Zatim je trebalo odabrati snažne i pogodne ljude koji će štititi govornike od žandarmerije. Planirano je i izvlačenje ranjenih i mrtvih ako bi ih bilo, i njihovo skrivanje po kućama. Tačno je precizirano vrijeme početka i završetka demonstracija.

Kada je u 12 časova sirena pilane sa periferije grada objavila podnevni prekid rada, demonstracije su počele.

Čim su čuli prve parole koje su uzvikivali demonstranti, žandarmi su se pojavili sa svih strana, sa puškama na gotovs. U gradu ih je tada bilo mnogo zbog pojačanja koje su dobili nekoliko dana ranije. To demonstrante nije zaplašilo. Okupljali su se u sve većem broju a parole su se razlijevale i na albanskom i na srpskohrvatskom jeziku.

Plašeci se daljeg razvoja događaja žandarmi su počeli da pucaju u vazduh i da udaraju demonstrante bajonetima i kundacima. U tome su bili nemilosrdni, pa su se čak obračunavali i sa onim ljudima koji su došli toga dana slučajno na pijac gdje su demon-

stranti protestovali više od jednog sata. Iste večeri rasturan je letak u kome se hrabri narod da i pored terora, nastavi započetu borbu. Letak je napisao CK KPJ za srez pečki.¹³

Desetak dana kasnije bio je rasturen i drugi letak slične sadržine.

U ovim demonstracijama su učestvovali i vojni obveznici, što je dalo povoda komandantu Zetskog žandarmerijskog puka da u jednom aktu iznese gledište da u Peći postoji jaka komunistička propaganda u vojsci.¹⁴

Tačan broj ranjenih i uhapšenih se ne zna, ali se zna da je u toku demonstracija i neposredno po završetku uhapšeno 28. ljudi.

Ranjeni su prebačeni u bolnicu odakle su poslije nekoliko dana pobjegli i ako su ih čuvali žandarmi.

Najgore je prošla grupa koja je uhapšena na samim demonstracijama, jer su ih razjareni žandarmi držali stalno vezane i tukli čitave noći kundacima, pendrecima i motkama.

Raspisane su mnoge potjernice za svim komunistima koji su se sklonili u ilegalnost da bi izbjegli hapšenja, kao i za ranjenicima koji su pobjegli iz bolnice. Kasnije su se svi oni prijavili državnom Sudu zajedno sa savojim advokatima, kada su dobili garanciju da neće biti predati Upravi grada Beograda u kojoj su mučeni njihovi drugovi koji su uhapšeni odmah poslije demonstracija.

Partijska organizacija zajedno sa naprednom omladinom je radila i dalje. Akcije su se ređale jedna za drugom. Sve teškoće su brzo prebrođene, a stvorene su i nove partijske organizacije u onim mjestima gdje ih do tada nije bilo.

U novembru su se svi komunisti ponovo našli zajedno. Protiv pohapšenih komunista Sud nije mogao ni optužnicu pokrenuti, a oni koji su se sami prijavili bili su oslobođeni optužbe.

Mjesec dana kasnije policija je ponovo tražila komuniste o kojima smo govorili da bi ih poslala u radne logore Smederevske Palanke i Srebrnice, ali oni tada prelaze u ilegalnost sve do 27. marta 1941. godine.

Čitav ovaj period u istoriji revolucionarnog pokreta na Kosovu i Metohiji kao i u Peći treba smatrati kao jedan od najpladnijih.

Ove demonstracije bile su najkrupniji događaj u Peći uoči drugog svjetskog rata, jer su pokazale snagu Partije i napredne omladine, a zadale su veliki strah vladajućem režimu od koga se on neće moći oporaviti sve do početka rata.

Buržoaski poredak u Jugoslaviji je bio nestabilan. Vladajući krugovi, pod utiskom velikih uspjeha sila osovine, popustili su njihovom pritisku da pristupe Trojnom paktu. Predstavnici vlade Cvetković — Maček potpisali su 25. marta 1941. godine u Beču ugovor o pristupanju Jugoslavije Trojnom paktu. Ovim aktom buržoaski vlastodržci doveli su Jugoslaviju u zavisnost od fašističkih sila. Međutim, sa time se nijesu složili naši narodi. Vijest o potpisivanju Pakta izazvala je veliko nezadovoljstvo, proteste i demonstracije

¹³ Miljković Mito, *Znani i nezvani*, Priština 1960. godine 44, 100, 101 i 102.

¹⁴ Kao nap. 5, nastavak 29.

široj zemlji. MK u Peći i SKOJ organizovali su 27. marta 1941. godine demonstracije koje se po broju demonstranata i po njihovom efektu mogu svrstati u najveće u našoj zemlji.

Tog istorijskog 27. marta, ujutro, Oblasni komitet za Kosovo i Metohiju održavao je sastanak nedaleko od Peći. Kada je stiglo obaveštenje od skojevca Mehmet Šoša da se u gradu nešto događa, da se narod okuplja, sastanak je prekinut i članovi Oblasnog komiteta su hitno otišli da vide o čemu se radi. Dušan Mugoša i Milija Kovačević dobili su zadatak da odu u okolna sela i pokrenu narod.

Odmah ujutro đaci svih razreda Gimnazije, u savršenom redu, dva po dva, izašli su iz škole i počeli demonstracije ulicama grada uzvikivajući parole »Bolje rat nego pakt«, »Bolje grob nego rob«, »Živeo Sovjetski savez«, »Dolje izdajnici«, »Dolje fašistička Njemačka«, »Živjela KPJ«. Kako nijesu imali platna učenici su nosili školske table na kojima su kredom ispisivali parole. Ovim učeničkim demonstracijama priključili su se i većina profesora.

Kada su učenici došli ispred kafane »Korzo« tu je već bilo okupljeno dosta naroda. Igralo se kolo, jedan penzioner povremeno je pucao iz revolvera, simbolišući tako i početak otpora protiv fašističke agresije. Demonstracije su nastavljene čitavog dana ulicama grada. U sumrak grad je bio prepun demonstranata i kroz njega se teško moglo prolaziti. Među demonstrantima bilo je dosta onih koji su došli sa sela, vojnika i radnika, a najviše revolucionarne omladine.

Kada se na jednoj improviziranoj govornici pojavio Boris Vukmirović, oko njega je stajala grupa odabranih snažnih omladinaca komunističke države u rukama upaljene baklje, a neki i čvornovate toljage.¹⁵

Boris Vukmirović je na početku rekao da govori u ime KPJ, Partije koja se više od 20 godina uporno bori protiv nenarodnih režima za slobodu i demokratiju.

Demonstranti su uzvikivali parole među kojima je prednjačila »Živjela KPJ, jedini dosljedni borac za slobodu i nezavisnost naših naroda«.

On je dalje govorio pozivajući narod u ime Partije u borbu do konačne pobjede. Posebno se obraćao Albancima, kojih je bilo među demonstrantima, osuđujući velikosrpsku buržoaziju čija je politika bila usmjerena protiv njih. Pomenuo je poniženja, zvjerstva, nasilja i pljačku kojima su oni bili izloženi u staroj Jugoslaviji. Govornik ih je pozvao da se zajedno sa Srbima, Crnogorcima i ostalim narodima Jugoslavije bore protiv fašističke opasnosti. Vukmirović je govor završio parolom »Živjela KPJ« i još jedanput pozvao narod da produži borbu za slobodu i nezavisnost. Tada su se demonstranti počeli oprezno rasturati svojim kućama.

Demonstracije od 27. marta 1941. godine su još jedan veliki uspjeh komunističke omladine Peći i okoline, jer su razumjeli sudbonosnost tog trenutka za našu zemlju.

¹⁵ Kao nap. 13, 122.

Pećka revolucionarna omladina odgajana u borbi protiv reakcionarnih režima i protiv nacionalnog ugnjetavanja, a ojačana u svakodnevnim akcijama sa neprijateljima svake vrste, u zatvorima i koncentracionim logorima širom zemlje, spremno je dočekala julski poziv KPJ i druga Tita 1941. godine i stala rame uz rame sa ostalom jugoslovenskom naprednom omladinom za nacionalno i socijalno oslobodjenje.

Mr Relja Raičević

L'ALLIANCE DE LA JEUNESSE COMMUNISTE DE YUGOSLAVIE
A PEĆ ET SES ENVIRONS DE 1919 A 1941

R é s u m é

Un chapitre particulier dans l'histoire de l'avant-guerre du Parti communiste de Yougoslavie et de Peć et ses environs constitue l'activité de l'Alliance de la jeunesse communiste de Yougoslavie et de la jeunesse progressiste. La jeunesse progressiste de Peć et ses environs y avait une place distinguée, car elle était la force de frappe en plusieurs actions entreprises par le Parti communiste. Il s'agit notamment de la jeunesse scolaire, du lycée.

Ivo Lola Ribar, le secrétaire de l'Alliance de la jeunesse communiste de Yougoslavie à cette époque, ayant en vue la grande contribution à la politique du Parti communiste, a déclaré que le lycée Peć était une »Université de Belgrade en miniature«.